
ЕФЕКТИВНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ПРИРОДНИ РЕСУРСИ В ИНТЕГРИРАНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ХОТЕЛИЕРСКИЯ СПА И МЕДИКЪЛ ПРОДУКТ

докт. Теодора Арсова

Икономически университет – Варна

Резюме. Основна цел в управлението на туризма е разкриването на възможности за достигане на оптимални резултати от развитието на хотелиерските организации и добри постижения от стопанската дейност. Възникващите климатични промени и техните следствия провокират развитие на ефективни управленски решения и превенция срещу негативните ефекти върху околната среда.

Основните задачи, произтичащи от целта на проучването са пряко насочени към изясняване същността на интегрираното управление в хотелиерството, оценяване параметрите на околната среда в големите курорти по българското Черноморие и приложение на екосъобразни технологии в туристическия сектор и хотелиерския СПА и Медикъл продукт. Проучването включва провеждането на лабораторни изследвания на солена минерална вода и природен ресурс „Поморийска кал“ от източник Поморийско езеро, както и природен ресурс „Стабилизирана черноморска луга“ от район Бургаски солници. В последната част на изследването ще се оцени необходимостта и информираността за въвеждане на система за екологичен одит в туристическия сектор, чрез провеждане на два вида анкетирано проучване между представители на бизнеса и клиенти. Мениджърите описват силните и слабите страни на този тип центрове в хотелските комплекси и значимостта от въвеждане на еко стандарти. Във втория тип анкета потребителите оценяват качеството на СПА и Медикъл хотелиерски продукт и ефективното използване на природните ресурси.

Отчита се нарастващ интерес и значението на СПА туризма за населението, в качеството на предоставяни Уелнес и Медикъл хотелиерски продукти. Увеличена е мотивацията на туриста, който търси дестинации за своята почивка или възстановител престой към места с пряка връзка между човек и природа. Хората постепенно осъзнават ползите от природните ресурси върху техния здравословен и удовлетворен начин на живот. В резултат от нарушения баланс между наличните природни ресурси и тяхното потребление, бизнесът оценява нуждата от ефективни управленски решения за справяне с климатичните промени и превенция срещу негативните ефекти върху околната среда. Затова е необходим специализиран подход и внедряване на интегрирано

управление, които да гарантират непрестанна ангажираност и устойчиво развитие на туристическия сектор.

Ключови думи: хотелиерски СПА и медикъл продукт; интегрирано управление; природни ресурси; устойчивост

JEL: A11

УВОД

Управлението на специализиран туристически продукт в хотелиерството изисква анализиране и планиране на конкретни параметри на бизнес средата, с цел достигане на оптимални резултати и добри постижения от стопанска дейност. Налага се прилагане на адаптивни подходи към бързо променящите се фактори в туристическия сектор и предизвикателствата от непрекъснато променящите се социални тенденции. В последните години се отчита нарастващ интерес и значение на СПА туризма за населението, в качеството на предоставяни Уелнес и Медикъл хотелиерски продукти. Увеличена е мотивацията на туриста, търсейки дестинации за своята почивка или възстановителен престой към места с пряка връзка между човека и природата. Хората постепенно осъзнават нуждата и ползите от природните ресурси върху техния здравословен и удовлетворителен начин на живот. В резултат на нарушения баланс между налични природни ресурси и потребление, бизнесът започна да осъзнава нуждата от ефективни управленски решения за справяне с климатичните промени и навременната превенция срещу негативните ефекти върху околната среда. Необходим е специализиран подход и налагане на интегрирано управление на услугата, които да гарантират непрестанна ангажираност и устойчиво развитие.

Целта на настоящото изследване е да се докаже необходимостта от въвеждане на стандарти за качество на предлаганите СПА и Медикъл продукти в туризма, в контекста за син растеж и зелена икономика. Основните задачи, произтичащи от целта, са пряко насочени към изясняване същността на интегрираното управление в хотелиерството, оценяване параметрите на околната среда в големите курорти по българското Черноморие и приложение на екосъобразни технологии в туристическия сектор и хотелиерския СПА и Медикъл продукт. В последната част на изследването, чрез провеждане на анкета между представители на бизнеса и клиенти, е оценена необходимостта и информираността за въвеждане на система за екологичен одит в туристическия сектор.

МЕТОДОЛОГИЯ

Обектът на изследването е хотелиерският СПА и Медикъл продукт. В тази връзка през периода 2022 г. 2023 г. са проучени няколко Медикъл СПА центрове в утвърдени и предпочитани дестинации, намиращи се в областите Варна и Бургас. Изборът на центровете е обусловен от различието в екологична им характеристика според района и е сегментиран по качество на предоставяните СПА и Медикъл услуги. Дефинирани и анализирани са индикатори, които са приложими в измерването на устойчиво развитие на

дадения туристическия сектор: оценяване параметрите на околната среда (качество на минерални води, природни ресурси и атмосферен въздух в района на туристическия интерес); приложение на екосъобразни технологии в туристическия сектор и хотелиерския СПА и Медикъл продукт; мениджърски решения и методи на интегрирано управление в контекста на син растеж и зелена икономика; описание на видове балнеолечебни терапии, благодарение на идентичните природни ресурси и правилното им апликиране, съобразно опазване на околната среда.

Проучването включва провеждането на лабораторни изследвания: микробиология и химичен анализ на подземни води от акредитирана организация, спрямо валидирани методи по БДС и се отнася за Поморийско езеро във времевия период месец ноември 2022 г. Лабораторният анализ обхваща показатели на основните химични елементи Fe (желязо), Mn (манган) и NO_3^- (нитрити), както и микробиологичен анализ за няколко вида бактерии: колиформи, ентерококи и стафилококи. Представени са данни за физичните свойства и химичния състав на Поморийската кал от Министерството на околната среда и водите, които обуславят качеството на лечебните ѝ свойства и благоприятстващия ефект върху редица заболявания. Изследван е още и природния ресурс от район Бургаски солници, а именно стабилизирана черноморска луга от Българска академия на науките, лаборатория „Солеви системи и природни ресурси“. Анализът от всички направени изследвания е обобщен в цялостна екологична информация, според която продуктите не се класифицират като опасни за здравето на човека, не застрашават околната среда и не водят до отделяне на вредни емисии и токсични разпадни продукти.

За целите на настоящото изследване са проведени дълбочинно и структурирано интервю. Дълбочинното интервю включва въпроси, насочени към мениджъри на хотели със СПА и Медикъл центрове разположени по българското Черноморие в областите Варна и Бургас. Поставен е фокус върху общата оценка на силните и слабите страни на този тип центрове в хотелските комплекси и качеството на предоставяни балнеолечебни продукти за клиента. Използваните природни ресурси се намират в екологично чисти райони, което ангажира мениджърите да спазват стандарти, опазващи околната среда и водите. Анализира се необходимостта от въвеждането на интегрирано управление, което да бъде ангажирано, както към природата, така и към потребителя, спрямо спецификата на туристическия сектор. При структурираното интервю е използвана анкетна карта, която оценява качеството на СПА и Медикъл продукта и дейностите на лечебните центрове в морските хотелски комплекси. Тя е насочена към потребителите и съдържа структурирани въпроси, които биха дали информация за моментното впечатление на туриста.

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРОУЧВАНЕТО

Резултати от проведеното екологично проучване (оценка на параметрите на околната среда и приложение на екологосъобразни технологии в туристическия сектор)

Представяме данните от района на гр. Поморие, поради високия потенциал за целогодишно развитие на Медикър и СПА туризъм и подходящ обект за анализи на туристическото развитие със здравен характер.

При изследването на солената вода от водоизточник Поморийско езеро, химическият анализ на пробите показва липса на замърсяване с тежки метали и общи въглеводороди в района, както и отсъствие на избрани видове бактерии съгласно микробиологичния анализ. Получените резултати от проведения химичен анализ установяват стойности на Fe (желязо), Mn (манган) и NO_3^- (нитрити) в границите на пределно допустимите концентрации спрямо стандарти БДС ISO 6332:2002 т.7. 1, БДС ISO 6333:2002, БДС ISO 26777:1997.

Представена е информация за физичните свойства и химичния състав на Поморийската кал, в чиято структура влизат три основни съставки. Една от тях е течна (кален разтвор) и запълва всички пространства в останалите две твърди фази. По химичен състав е близка до този на морската вода, но е по-концентрирана. Твърдите фази са образувани от кристален скелет, изграден от неорганични соли (карбонати, сулфати, фосфати, хлориди и др.), както и колоиден комплекс, съдържащ неорганични колоиди (железни и алуминиеви хидроокиси, силициев двуокис, железен хидросулфид и др.) и органични колоиди (хуминови киселини, битумни фракции, органични азотни състави и др.). Поморийската кал е богата на още много други химични вещества: газове (сероводород, въглероден двуокис, азот и др.), сулфидна сяра, елементарна сяра, микроелементи (йод, мед, стронций и много др.) и цяла гама йонен състав, който се съдържа в морската вода. Освен това, калта съдържа аминокиселини, каротини, каратиноиди и витамини, които обуславят изключително сложния химичен състав на този природен продукт. Богатият химичен състав, добрите физико-химични свойства, ниската замърсеност с морски черупки, охлюви и други твърди големи частици определят Поморийската кал като изключително ефективна лечебна кал.¹

Резултатите от проведения контролен анализ и сертификат за качество на стабилизираната черноморска луга от район Бургаски солници доказва произхода на природния продукт, който се получава чрез обработването на луги от морския солодобив. Класифицира се като не опасен за здравето на човека и околната среда и не води до вредни разпадни продукти и емисии.

Следствие на лабораторните изследвания и оформената цялостната екологична характеристика на природните ресурси от източниците Поморийско езеро и Бургаски солници може да обобщим, че същите имат доказан природен произход, чист физико-химичен състав и се разглеждат като утвърдени в приложението си за балнеолечебни процедури и терапии в морските Медикъл и СПА центрове в региона. За конкретика ще дадем пример с Гранд хотел Поморие, който предлага провеждане на възстановително-здравни пакети повече от 15 години и процедури като: кални вани и апликации, луга компреси, рехабилитационни масажи с луга, водолечение в солени минерални басейни и др. Хипотетично погледнато, ако в бъдеще, следствие на

¹ Krasteva, D., Grozeva, A. Mud therapy in Pomorie. Sofia.

антропогенното въздействие на човека или други външни фактори, тези природни суровини променят своя уникален лечебен състав или изчерпат количеството си и изчезнат, последиците за туристическия сектор биха били критични, а за биорегиона и екосистемите пагубни. Туризмът и неговото устойчиво развитие е изправен пред проблеми, свързани с влиянието на климатичните промени, неправилното експлоатиране на природните ресурси, водещо до невъзобновяемост на източника им, както и последиците от презастроената инфраструктура, които застрашават баланса на екосистемите и естествения цикъл в природата. Правилните и навременни действия от страна на местната и регионалната власт, ефективното мениджърско управление на хотелските комплекси, обществената отговорност на населението и провеждането на еко-инициативи, е ключът към справяне с предизвикателствата и предотвратяване на загубата на цял туристически сектор и идентичност на дестинацията.

Резултати от анкетното проучване на мениджърското мнение и оценката на потребителите, свързано с поставените задачи на проучването

Обобщените резултати от дълбочинното интервю с мениджърите са обособени в две отделни групи. Първата група включва резултатите от интервюта с мениджърите на петзвездни хотелски комплекси в туристически район Варненско Черноморие – АГ₁, а втората група АГ₂ – резултатите от интервюта с мениджъри на петзвездни хотелски комплекси в туристически район Бургаско Черноморие.

Отличителните природни ресурси, които се използват при провеждане на балнеолечебни терапии в Медикъл СПА центрове, представлявани от АГ₁ са минерална и морска вода, морска кал, луга, водорасли и билки. Начините, по които се снабдяват с природните продукти са чрез доставчици на натурална кал и луга от Варненското езеро и Тузлата, а минералната вода достига до хотелите, чрез каптаж на концесия. Техните целеви пазарни сегменти и типове потребители са туристи от цяла Европа, Русия и Азия. Район Варна се отличава с вниманието и посещаемостта на туристи от Германия, Австрия, Полща, Чехия и Румъния. В основните си цели, мениджърите на тези хотелски комплекси посочват обхващането на повече туристи, пристигащи с направление от Европейски здравни каси за превенция на здравето, както и популяризиране на обекта като привлекателно и предпочитано място за бургаските туристи. Втората анкетирана група мениджъри АГ₂ от район Бургас акцентират върху предлагането на балнеолечебни процедури, базирани на природните ресурсите на Поморийско езеро и Черно море, а именно: кални вани, луголечение, водолечение с минерални води, климатолечение и използването на натурални козметични продукти. Някои хотелски комплекси притежават местно разрешение за навлизане в Поморийско езеро и добиване на лечебна кал. Снабдяването с поморийска кал се осъществява чрез навлизане в езерото със специализиран плавателен съд на строго определени локални места и съхранение на суровината в закрити калохранилища. Създадени са уникални за базите тръбни системи, по които се транспортира калта и минералната вода до уединените кътове за лечение на пациентите. Солената минерална вода се

извлича от изкуствено създадена сонда с дълбочина повече от 80 м под земята. Техният целеви пазар са жители на град Бургас и други големи градове от вътрешността на страната, руски и украински граждани, които имат временно или постоянно жителство или притежават недвижим имот в района и туристи от цяла Европа (основно от Германия).

Основните проблеми на Медикъл СПА центрите в големите хотелски комплекси по българското Черноморие са свързани с недостига на квалифициран персонал, влиянието от сезонността върху бранша и посещаемостта. На места базата е добра, но има нужда от модернизация на съоръжения и зоните за лечение и отдих. Силните страни, които обобщават анкетираните АГ₁ и АГ₂ са изключително добрата база и инфраструктура, както и съчетанието на почивка с лечебно-възстановителен престой. Не се отчита недостиг или затруднение в снабдяването на природни суровини за изпълнението на балнеолечебни процедури. Набляга се върху предлагането на разнообразни Медикъл програми комбинирани с лечебни процедури, здравословни хранене и спорт.

Факторите, които имат най-голямо значение за усъвършенстване управлението в Медикъл СПА центрите според АГ₁ и АГ₂ са постоянното опресняване на знанията и информацията, свързани със здравето, новостите в процедурите, тенденциите в обслужването, успешни и устойчиви практики, световен опит и други. Категорично единодушие в мнението на мениджърите има относно чистата околна среда и влиянието, което оказва върху добрата СПА и Медикъл практика. Според всички мениджъри, необходимо е налагане на еко-одит върху контрола на добиване и използване на природните ресурси в управляваните от тях центрове, като 60% от тях биха отделили финансов ресурс за внедряване на еко-образни технологии. Почти 90% от анкетираните смятат за необходимо създаването на индивидуален концептуален модел (стандарт) за екологичен индикатор в работния процес на техните Медикъл СПА центрове. Съгласни са с това, че разработването на екологични практики при апликиране на балнеолечебни терапии биха повишили качеството и приходите от предлаганите хотелиерски услуги. В този контекст, клиентите се интересуват от физико-химичния състав на използвания природен ресурс при провеждане на лечебно-възстановителни терапии с природни продукти.

Обобщените резултати от анкетните карти на потребителите дават информация за моментното впечатление на туриста, оценявайки качеството на СПА и Медикъл продукта и дейностите на лечебните центрове в морските хотелски комплекси. От интервюираните клиенти 100% биха се възползвали от СПА и Медикъл услуги в чиста природна среда. Според тях е абсолютно необходимо налагането на еко-одит на Медикъл и СПА центрите и внедряване на индивидуални стандарти за работа, които биха благоприятствали опазването на околната среда и дестинацията. От анкетираните потребители, 60% оценяват качеството на предлаганите СПА и Медикъл продукти като „отлични“ и са доволни от проведено лечение, тъй като са подобрили здравословното си състояние. Останалите 30% са отчели впечатленията си като „добри“ и 20% „нито добро, нито критично“. В последните проценти клиентите обръщат внимание върху слабата информираност за начините на провеждане

на терапиите и последствията от тях. Други коментират, че материално-техническата база има нужда от модернизация и подмяна.

За постигането на достоверни резултати, категоризацията на проучените хотели е еднаква, а самото проучване е проведено еднократно в един и същ туристически сезон за периода 2022 – 2023 г. Идентичността в условията на анкетиране е предпоставка за максимална обективност в оценката на влиянието на параметрите на околната среда върху качеството на предлаганите СПА и Медикъл туристически пакети. Анкетните листове са изработени специално за настоящото изследване и са насочени към двете основни целеви групи – професионална (мениджърска) и въпросник за клиентите. Обобщените резултати от анкетата с клиенти на СПА и Медикъл центрове имат субективен характер и се определят от основната цел на пътуването на клиентите.

Същност на интегрираното управление и устойчивост

Интегрираното управление представлява „нелинеен процес на управление между страните, които имат пряка връзка по между си и които имат да решават съвместно различни проблеми“ (Bizikova, Swanson, Roy 2011, 3). В него се създават и прилагат специфични мениджърски решения, които да отговорят едновременно на нуждите и очакванията на всички заинтересовани страни. Резултатът от такъв тип управление би довел до най-доброто използване на ресурсите, оптимален контрол върху качество на предлаганите услуги и устойчивост на бизнеса. В настоящия доклад, когато говорим за интегрирано управление на хотелиерския СПА и Медикъл продукт имаме предвид ефективното използване на природните ресурси, с цел опазване на околната среда и водите. За устойчивост на туристическия сектор, предлагащ услуги благодарение на екологично чиста природа, обръщаме внимание върху климатичните изменения и справяне с негативните последици.

Обществото за първи път се среща думата устойчивост чрез доклада „Нашето общо бъдеще“, публикуван през 1987 г. от Световната комисия по околната среда и развитието, която оперира под ръководството на Организацията на обединените нации. Докладът, публикуван с цел намиране на решения на проблеми, произтичащи от бързата индустриализация и нарастването на населението, предупреждава за негативните последици от икономическото развитие и глобализацията върху околната среда.¹ Малко след това през 1992 г. в Рио де Жанейро на конференцията на ООН за околна среда и развитие бе създаден „Моделът на трите стълба на устойчивостта“, който обединява три взаимно допълващи се измерения, които следва да бъдат развивани паралелно като гаранция за устойчивостта на човешките общности и среди, а именно: екологична, икономическа и социална устойчивост.

Устойчивото развитие, базирано на интегрирано управление от своя страна трябва да отговаря на три основни изисквания да е екологосъобразно, да е икономически ефективно и да е обществено отговорно. Основна цел на

¹ *About us: What is sustainability? What are the components of it?* (2023, April). Retrieved from Eco.euwomanbg Web site: <https://eco.euwomanbg.com>

интегрираното управление, насочено към опазване на биологичното разнообразие е да се съхранят всички природни ресурси, земя, вода, климат, растения, животни и хора (Radomirska, Kriskova 2013) и да се интегрират в една основна система, която е насочена към опазване на природното многообразие, като видове и подвидове форми на проявление. Пред нас стои проблем свързан с нарастващата икономическа ефективност и повишен интерес към на туристически дестинации предлагащи балнеолечебни терапии спрямо климатичните изменения и опазване на околната среда. За преодоляване на тези проблеми и за постигането на целите на устойчиво развитие, и в частност устойчиво интегрирано управление на хотелиерския СПА и Медикъл продукт, трябва да се прилагат система от механизми и инструменти с различна насоченост.

В практиката са известни и утвърдени различни видове интегрирани системи на управление (ИСУ). Най-често срещаните в туристическия сектор и касаещи пряко работещи СПА и Балнео центрове са EuropeSpa Med, Europe Spa Wellness, ISO 9001 (управление на качеството), ISO 14001 (управление на околната среда), ISO 45001 (управление на здравето и безопасност при работа). Тези международни стандарти и системи за управление на качеството осигуряват последователни координирани действия в различни аспекти от дейността на фирмата и едновременно с това са перспектива за устойчиво развитие на организацията. Стандартът EMAS – Схема за управление на околната среда и одитиране е регламент за екологично управление и одит, разработен от Европейската комисия за подобряване на екологичните показатели на икономическите субекти. Обхваща всички сектори на икономиката и услугите и е приложим в целия свят. Препоръчително е за организациите, желаещи да покриват регламента EMAS, да имат разработена и действаща система за управление на околната среда по ISO 14001. Въвеждането ѝ намаля вредното въздействие на дейността на организацията върху околната среда, засилва спазването на екологичното законодателство и участието на служителите в този процес, както и спестява значителни финансови ресурси.¹ Резултатите от анкетното проучване показват, че този тип допълнителен стандарт все още не е утвърден и известен за мениджърите на хотели по българското Черноморие. Въпреки това по-голям процент от тях, считат за необходимо въвеждането на екологичен одит в туристическия сектор и в частност Медикъл СПА центрoвете, тъй като това би довело до повишаване посещаемостта на хотелиерския комплекс и информираността на техните клиенти.

Друг подход за постигането на икономическа и социална ефективност, с минимални последици върху природата, е предоставянето на екосъобразни технологии в приложението на хотелиерския СПА и Медикъл продукт, в контекста на син растеж и зелена енергия. Ако разгледаме балнеолечебната терапия – „кална апликация“, в която се използва чист природен продукт кал и солена минерална вода от източник Поморийско езеро, бихме дали добър

¹ About us: EMAS – The EU Eco-Management and Audit Scheme. (2023, April). Retrieved from Euro Standard Certification: <https://escert.com>

пример за нейното възобновяване. Вече употребена и превърнала се в „отпадък“, калта бива върната обратно в езерото със специализиран тръбен преход и така тя ще се регенерира и компостира. С това действие се доказва, че не се прекъсват естествени процеси на възобновяване на природните ресурси и се поддържа биоразнообразието. Лошият пример е тогава когато природния ресурс бива изхвърлен в нерегламентирани райони или местна канализация и би го превърнал в опасен разпаден продукт. Фрагментарното използване на слънчева енергия е алтернатива за затоплянето на водата в басейните. Използването на локални пречиствателни станции в хотелския комплекс е друг пример за добра практика. И не на последно място по важност е създаването на социална отговорност от страна на служителите, които при реализация на хотелиерския СПА и Медикъл продукт следват стриктно здравните и природоопазващите насоки. Внедряването да вътрешен стандарт за квалификация и обучение на кадрите в сектора по интерактивен и целесъобразен начин. От това следва, че за подобряване качеството на хотелиерския продукт е необходима финансова инвестиция от страна на собственици на комплекси, която да осигури устойчива инфраструктура, обучение на обслужващия персонал и организиране на научни и лабораторни изследвания спрямо спецификата на еко-района с осъществяване на мониторинг за неблагоприятни въздействия върху околната среда.

Дискусия на резултатите от анкетното проучване

Оценена е необходимостта и информираността за въвеждане на система за екологичен одит в туристическия сектор, чрез провеждане на анкета между представители на бизнеса и клиенти. Направеният анализ на моментното състояние на туристическите обекти и възможностите, които се предоставят за провеждането на балнеолечебен туризъм разкриват следните проблематики: наличие на екологично чист природен ресурс, който е недооценен за развитие в управлението на СПА и Медикъл дестинации по отношение приложението на екосъобразни технологии в туристическия сектор като зелена енергия, управление на отпадъците, изграждането на локални пречиствателни станции и други, и отсъствие на индивидуални концептуални модели (стандарт) за екологичен индикатор в работния процес. Отделянето на вече употребен природен продукт като отпадък е един от най-важните акценти в устойчивото развитие и опазването на околната среда за бранша. От това зависи до каква степен суровината ще се регенерира правилно и включи отново в био процесите, без да се нарушава еко системата на района.

Във възможностите на сектора е да се използва наличната информация, която е свързана с устойчивото управление на минералните води във всеки регион и данните от състоянието на параметрите на околната среда. Те биха послужили както при изработка на индивидуалното портфолио на обекта, така могат да се разглеждат като специфични инструменти за устойчиво управление на сектора. (Staneva 2008) Потребителите оценяват ползите от лечение върху здравето си и биха се върнали отново в тези туристически райони, в които са получили не само добър престой, но и достатъчно предварителна информация за провеждането на лечебно-възстановителни процедури и ефекта след тях.

Клиентът предпочита дестинация, в която произходът и цялостния механизъм на провеждане на процедурата до възстановяването на природната суровина биват екологични доказани и устойчиво утвърдени за опазване околната среда и възобновяване на източниците. Отсъствието на достатъчна информираност за наличието на добри практики в тази област сред ангажираните професионалисти в СПА сектора от една страна, от друга липсата на мотивация за прилагане на специфични подходи в управлението, които да бъдат ангажирани в контекста на зелена икономика и син растеж, са сериозна предпоставка за необходимостта от въвеждане на система за екологичен одит в туристическия сектор. Според идентичността на районите по нашето Черноморие и богатствата от природни ресурси, с които дадената туристическата дестинация разполага се доказва, че за постигането на ефективно използване на природните ресурси е важно да се създаде и прилага интегриран подход в управлението на хотелиерския СПА и Медикъл продукт. Тези уникални за всеки туристически обект методи на управление носят специфична информация, която следва да бъде насочена към подобряване на качеството на туристическата услуга и продаваемостта на същата.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Устойчивото развитие на рекреационен туризъм у нас предполага допускане на минимални неблагоприятни въздействия върху околната среда, а предлагането на хотелиерски СПА и Медикъл продукт е в основата на неговата реализация. Направените научни проучвания представят индивидуалността на биоразнообразието в различните райони по българското Черноморие с доказан екологично чист произход и необходимостта от въвеждане на стандарти за качество, в контекста за син растеж и зелена икономика. Успешен пример в управлението на Медикъл СПА центрове е колаборацията между: съблюдаване на норми и принципи в прилагането на иновативни управленски решения; инвестиция в екосъобразни технологии; социална отговорност и споделяне на добри практики. Ключова роля за напредъка на конкретния туристически бранш има преосмислянето на възможностите, които предоставя съществуващата природна среда и материална база, осъзнаване на необходими промени в цялостната организация на сектора с отговорност към балансирано използване на природните туристически ресурси и с респект към туристическата сигурност. Ефективното използване на природни ресурси в интегрираното управление на хотелиерския СПА и Медикъл продукт, би спомогнало както за превенция срещу последиците от климатични изменения, така и за успешното популяризиране на цяла туристическа дестинация.

ЛИТЕРАТУРА

BIZIKOVA, L. S. 2011. Evaluation of Integrated Management Initiatives. *International Institute for Sustainable Development*, p. 3.

Eco.euwomanbg Web site. 2023. *Какво е устойчивост? Какви са му компонентите?* Retrieved April 3, 2023, from Eco.euwomanbg Web site: <https://eco.euwomanbg.com>

Euro Standard Certification. 2023. *EMAS – Схема за управление на околната среда и одитиране*. Retrieved April 10, 2023, from Euro Standard Certification: <https://escert.com>

КРЪСТЕВА, Д., ГРОЗЕВА, А. *Калолечение в Поморие*. София.

РАДОМИРКСА, И. КРИШКОВА, Е.. 2013. Проблеми, породени от конвенционалното земеделия и концепцията за устойчиво земеделско производство. *Екология и бъдеще*, бр. 1.

СТАНЕВА, К. 2008. Устойчивост на показателите на минералните води от находище Девин, използвани за геотерапевтични цели. *ГМП*, 5, 29-31.

REFERENCES

BIZIKOVA, L. S. 2011. Evaluation of Integrated Management Initiatives. *International Institute for Sustainable Development*, p. 3.

Eco.euwomanbg Web site. 2023. *What is sustainability? What are the components of it?* Retrieved April 3, 2023, from Eco.euwomanbg Web site: <https://eco.euwomanbg.com>

Euro Standard Certification. 2023. *EMAS – The EU Eco-Management and Audit Scheme*. Retrieved April 10, 2023, from Euro Standard Certification: <https://escert.com>

KRASTEVA, D., GROZEVA, A. *Kalolechenie v Pomorie*. Sofiya.

RADOMIRKSA, I. K. 2013. Problemi, porodeni ot konventsionalnoto zemedeliya i kontseptsiyata za ustoychivo zemedelsko proizvodstvo. *Ekologiya i badeshte*, br. 1.

STANEVA, K. 2008. Ustoychivost na pokazatelite na mineralnite vodi ot nahodishte Devin, izpolzvani za geoterapevtichni tseli. *GMP*, 5, 29-31.

EFFECTIVE USE OF NATURAL RESOURCES IN THE INTEGRATED MANAGEMENT OF THE SPA AND MEDICAL HOTEL'S PRODUCT

The main aim in tourism management is to provide opportunities for achieving optimal results of the development of the hotel organizations and good results from business activities. The emerging climate changes and their consequences provoke the development of effective management solutions and prevention against negative environmental effects in the tourism sector.

The general tasks that follow from the goal of the study are directly aimed at clarifying the nature of the integrated management in the hotel industry, estimating the environmental parameters in the bigger resorts of the Bulgarian Black Sea coast and the application of eco-friendly technologies in the tourism sector and the SPA and Medical hotel's product. The study includes conducting laboratory tests of salty mineral water and the natural resource "Healing mud" from the source Pomorie salt lake, as well as the natural resource "Black Sea lye" from the Salt factory – Bourgas. In the last part of the study, the need and the information for introducing an

environmental audit system in the tourism sector will be assessed by performing two types of questionnaire survey among business representatives and customers. Managers describe the strengths and weaknesses of this type of centres in hotel complexes and the importance of introducing eco standards. In the second type of questionnaire, consumers evaluate the quality of the SPA and Medical hotel's product and the efficient use of natural resources.

There is a growing interest and importance of SPA tourism for the population, in the quality of Wellness and Medical hotel's products provided. The motivation of the tourists looking for destinations for their holidays or convalescent stays to places with a direct connection between man and nature, is increased. People are gradually realizing the benefits of natural resources on their healthy and satisfied lifestyles. As a result of the imbalance between available natural resources and their consumption, businesses appreciate the need for effective management solutions to address climate changes and prevention against environmental risk. A specialised approach and the implementation of integrated management are therefore required to ensure continued engagement and sustainable development of the tourism sector.

Keywords: SPA and Medical hotel's product; integrated management; natural resources; sustainable

JEL: A11

✉ **Teodora Arsova, PhD Student**
ORCID ID: 0009-0001-7693-3072
University of Economics – Varna
Varna, Bulgaria
E-mail: arsova.t@ue-varna.bg